

Lapsikohtaisen seksuaalisuuden ja muutoksen saamat merkitykset SeriE-hankkeen asiakkaiden puheessa

NITA TAIVALOJA & TOMMI PAALANEN

Lapsikohtainen seksuaalisuus tarkoittaa esimurrosikäisiin lapsiin kohdistuvaa seksuaalista mielenkiintoa, halua tai fantasiointia, joka tavallisesti heittää nuorena ja on pysyvää (Seto 2008; 2012). Kyse on taipumuksesta, jonka kanssa on mahdollista elää vastuullista elämää, syyllistymättä rikokseen (Nissinen 2016). Lapsikohtaisen seksuaalisen kiinnostuksen esiintyvyydeksi esitetään eri tutkimuksissa yhdestä viiteen prosenttia (Alanko ym. 2013; Santtila ym. 2010; Seto 2008; 2012).

Lapsiin kohdistuva seksuaalinen kiinnostus on yhteiskunnallisesti haastava kysymys. Seksologisesta näkökulmasta kiinnostus tai seksuaalinen taipumus itsessään ei ole ongelma, mutta ratkaisuja vaativia kysymyksiä ovat seksuaalisen taipumuksen aiheuttamat stigma ja ahdistus sekä niiden johdosta kohonnut riski syyllistyä lapseen kohdistuvaan seksuaalirikokseen.

Lapsiin kohdistuvan seksuaalisen kiinnostuksen riskejä voidaan pyrkiä hallitsemaan erilaisilla hankkeilla, kuten SeriE, Serita tai Stop It Now!, ja interventio-ohjelmilla, kuten BEDIT (2015), Uusi suunta (Nurminen 2012) tai STEP (Marshall ym. 2011), joilla kohennetaan asiakkaan elämänhallintaa ja ymmärrystä omasta seksuaalisuudesta sekä lievitetään ahdistuksen ja stigmat aiheuttamia vaikeuksia. Rikoksia ennaltaehkäisevillä interventioilla tähdätään eettisen rajan vetämiseen seksuaalisen kiinnostuksen ja tekojen välille sekä vahvistetaan moraalista itsesäätelyä.

Sexpo-säätiön ja Kriminaalihuollon SeriE-hankkeen tavoitteena on ennaltaehkäistä lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia edistämällä asiakkaiden kokonaisvaltaista hyvinvointia, parantamalla asiakkaiden elämänhallintaa ja vaikuttamalla

dynaamisiin riskitekijöihin (BEDIT 2015, 21–24; Nurminen 2012). SeriE-hanke toimi vuosina 2018–2020 sosiaali- ja terveysministeriön hankeavustuksella ja vuosina 2021–2023 sosiaali- ja terveysministeriön ja oikeusministeriön avustuksella. Toiminnan jatkorahoituksesta ei ole vielä varmuutta. Hankkeen keskeisin toimintamuoto on asiakastyö, jossa toteutetaan seksuaalirikoksia ennaltaehkäiseviä interventioita henkilöiden kanssa, jotka ovat huolissaan lapsiin kohdistuvista seksuaalisista mieltymyksistään. Hankkeessa tehdään verkostotyötä ja rakennetaan valtakunnallista seksuaalirikoksia ennaltaehkäisevää hoitopolkua (ks. Taivaloja & Nurminen 2020).

Asiakkaat ohjautuvat palveluun itsenäisesti sekä moniammatillisen SeriE-verkoston kautta. Asiakasryhmän problematiikka on usein monimuotoista, ja siihen voi liittyä riippuvuuksia, mielenterveysongelmia ja itsetuhoisuutta, joten tarvittaessa tehdään yhteistyötä ja palveluohjausta verkoston välityksellä asiakkaalle sopivan kokonaisvaltaisen avun hankkimiseksi, esimerkiksi mielenterveyspalveluiden tai psykiatrian kanssa. SeriE-hankkeen interventiot ja tukipalvelut ovat maksuttomia, anonyymeja, ja ne toteutetaan matalalla kynnyksellä. Työskentelymuoto räätälöidään vastaamaan asiakkaiden yksilöllisiä tarpeita ja tilanteen mukaan tarjotaan kriisiapua, lyhytkestoista seksuaalineuvontaa tai -kasvatusta, tai aloitetaan pidempi ja strukturoidumpi työskentely hyödyntämällä seksuaaliterapiaa ja Uusi suunta -ohjelmaa.

Vuosina 2018–2020 hankkeen tukipalvelussa kohdattiin yksilövastaanotolla yhteensä 66 iältään 14–64-vuotiaita asiakasta. Vastaanotolla koh-

datuista asiakkaista noin kolmasosa oli henkilöitä, joilla on lapsikohtainen seksuaalinen kiinnostus, mutta jotka eivät kertomansa mukaan olleet syyllistyneet rikokseen. Toinen kolmasosa oli henkilöitä, jotka olivat epäiltynä lapsen kohdistuneesta seksuaalirikoksesta ja ohjautuivat hankkeeseen erityisesti poliisin kautta. Kolmas kolmasosa oli henkilöitä, jotka vapautuivat rikosseuraamuksen piiristä tehtyään lapsen kohdistuneen seksuaalirikoksen ja tarvitsivat jatkokuntoutusta. Asiakkaista 58 oli miehiä, kuusi naisia ja kaksi ilmoitti sukupuolekseen muu. Tapaamiskertoja oli yhteensä 704 ja asiakaskohtainen tapaamisfrekvenssi vaihteli yhdestä neljään kertaan kuukaudessa asiakkaasta riippuen.

Tässä artikkelissa kuvataan SeriE-hankkeen ennaltaehkäisevässä asiakastyössä tapahtuvia muutosprosesseja neljän SeriE-hankkeen palveluihin osallistuneet asiakkaan haastattelun avulla. Haastatteluiden tavoitteena oli selvittää, minkälaisia merkityksiä lapsikohtainen seksuaalinen kiinnostus saa asiakkaiden kuvatessa elämää ennen ja jälkeen SeriE-hankkeen asiakastyöhön osallistumista. Aineiston analyysi osoittaa, että ammatillisen tuen avulla lapsikohtainen seksuaalisuus voidaan integroida osaksi asiakkaan kokonaispersoonaa niin, että sen kanssa on mahdollista elää rikoksesta ja hyvää elämää.

Tutkimuksen toteuttaminen

Tutkimukseen rekrytoitiin kohdennetuin kutsuin haastateltavaksi SeriE-hankkeen asiakaskunnasta henkilöitä, joiden tausta ja asiakkuuden kesto vaihtelivat. Asiakkaat kuuluvat ihmisryhmään, joka joutuu poikkeuksellisen helposti stigmatisoinnin kohteeksi, joten tutkimuksen tietoturvaan kiinnitettiin erityistä huomiota sekä tutkimussuunnitelmassa että tutkimuksen toteutuksen eri vaiheissa. Asiakkaille kirjoitettiin haastattelukutsu, jossa kuvattiin tutkimuksen tarkoitus ja toteutus. Hankkeen tukipalvelussa työskentelevät erityisasiantuntijat toimittavat haastattelukutsun asiakkaille vastaanottotilanteissa. Tutkimukseen osallistuminen oli vapaaehtoista. Haastateltavilla oli mahdollisuus ottaa yhteyttä tutkijoihin salatuista sähköpostiosoitteista eikä tutkittavilta pyydetty missään tutkimuksen vaiheessa suoria tunnustetietoja.

Tutkimukseen osallistui neljä asiakasta, jotka olivat iältään 24–36-vuotiaita. Kaksi haastatelta-

vista ilmoitti sukupuolekseen mies ja kaksi sukupuolekseen nainen. Haastateltavista kaksi ilmoitti seksuaaliseksi suuntautumiseksi hetero, yksi lesbo ja yksi biseksuaali. Yksi ilmoitti olevansa eronnut, yksi parisuhteessa, yksi deittailevansa ja yksi olevansa sinkku. Kaikki ilmoittivat asuinpaikkaan Uudenmaan.

Aineisto kerättiin tammikuun 2021 aikana. Aineistonkeruumenetelmänä käytettiin strukturoitua haastattelua, johon haastateltavat saattoivat osallistua joko paikan päällä Sexpo-säätiön tiloissa tai sähköpostitse. Eri tavoin annetut vastaukset yhdistettiin yhdeksi aineistoksi. Monimuotoiseen aineistonkeruumenetelmään päädyttiin, koska SeriE-hankkeen asiakkailta oli hyvin erilaisia tarpeita oman anonymiteettinsä suojaamiseksi. Neljästä haastateltavasta kaksi osallistui tutkimukseen kasvokkaisen haastattelun muodossa ja kaksi kirjeitse. Kasvokkain toteutettavat haastattelut nauhoitettiin litterointia varten. Litteraatiovaiheessa aineistolainauksista poistettiin haastateltavien itse kertomat suorat ja epäsuorat tunnistetiedot. Litteroinnin jälkeen haastattelunauhoitukset tuhottiin.

Haastattelun alussa tutkittavilta kerättiin taustatiedot, jonka jälkeen kysyttiin muutamia haastateltavien taustoja kartoittavia johdantokysymyksiä. Kaikki haastateltavat kertoivat tullessaan tietoiseksi lapsikohteisuudestaan teini-ikäisenä, noin 15–20-vuotiaana. Kaikki olivat hakeutuneet hankkeen tukipalveluun itsenäisesti. Kolme haastateltavista oli lukenut hankkeesta mediasta ja ottanut sen jälkeen yhteyttä ja yksi oli kuullut tukipalvelusta hakeuduttuaan ensin muualle saadaksesen tilanteeseensa apua. Haastateltavista yksi ilmoitti olevansa tutkimuksen aikana epäiltynä lapsen kohdistuneesta seksuaalirikoksesta.

Varsinainen haastattelurunko rakentui kolmea eri ajanjaksoa käsittelevän teeman ympärille. Ensimmäisessä teemassa käsiteltiin aikaa ennen SeriE-hanketta, toisessa teemassa hakeutumista SeriE-hankkeen tukipalveluun ja asiakassuhteen alkuvaihetta, ja kolmannessa työskentelyn aikana koettua muutosta omassa seksuaalisuudessa ja seksuaalisessa toiminnassa.

Haastatteluaineiston analyysissä sovellettiin sisällönanalyysia, jossa pyrkimys on muodostaa tiivistetty kuvaus tutkittavasta ilmiöstä ja heijastella tuloksia laajempaan yhteiskunnalliseen kontekstiin sekä aikaisempiin tutkimuksiin (Tuomi & Sarajarvi, 2018). Analyysissa aineisto luokiteltiin ensin haastattelurungon mukaisesti kolmeen ajankäyttöön: aikaan ennen SeriE-hanketta, asiakas-

suhteen alkuun, ja tukipalvelun aikana tapahtuvaan prosessiin. Tämän jälkeen analyysissä edettiin ajanjaksokohtaisesti haastateltavien kertomuksissa esiintyvän muutoksen seuraamiseksi. Koodausta varten aineistoa luettiin kunkin ajanjakson osalta useita kertoja ja tarkastelussa kiinnitettiin huomiota sisällölliseen variaatioon eli toistuviin yhtäläisyyksiin ja eroavaisuuksiin (Tuomi & Sarajärvi, 2018). Pyrkimyksenä oli tunnistaa ja nimetä aineistosta esiin nousevia sisällöllisiä elementtejä, huomion kohdistuessa siihen, minkälaisen merkityksen lapsikohteinen seksuaalisuus sai haastateltavien kertoessaan heidän elämästään ja siihen, minkälainen rooli SeriE-hankkeen asiakastyöllä oli asiakkaiden seksuaalisuuden kohtaamisessa ja siinä tapahtuvissa muutoksissa.

Aineiston osittaisen sirpaleisuuden ja moninäkökulmaisuuuden vuoksi analyysissä päätettiin lopulta keskittyä haastateltavien puheessa rakentuviin merkityksiin kolmen ajanjakson sijaan kahtena ajanjaksona: aikana ennen tukipalvelua ja sen jälkeen. Koodauksen pohjalta tuotettiin kokoava analyysi, jossa eriteltiin kumpaankin ajanjaksoon kiinnittyvä tulkinnallinen selonteko, jota haastateltavat tuottivat puheissaan läpi aineiston. Näissä selonteissa toistuvat kahden eri ajanjakson osalta tietyt tyylilliset piirteet, sanavalinnat ja retoriset keinot. Tulokset heijastelevat asiakkaiden tapaa merkityksellistää suhdettaan lapsikohteiseen seksuaalisuuteen aikana ennen SeriE-hankkeen tukipalvelua ja tukipalvelussa saadun tuen jälkeen. Aineistosta eriteltyjä selontekoja tulkitaan niitä laajemmassa lapsikohteista seksuaalisuutta koskevassa seksologisessa kontekstissa. Lainauksista on poistettu tunnistetiedot haastateltavien anonymiteetin suojaamiseksi: niiden yhteydessä H tarkoittaa haastateltavaa ja numero yksilöi haastattelun (1–4).

Ennen tukea: Häpeä ja pelko rikokseen syöllistymisestä

Elämä lapsikohteisen seksuaalisuuden kanssa ennen SeriE-hankkeen asiakkaaksi hakeutumista esiintyy aineistossa vaikeana. Haastateltavat liitvät itseensä ja lapsikohteiseen seksuaalisuuteensa runsaasti kielteisiä ilmauksia kuten ”hirviö” (H1, H3, H4) ja ”ihmissaasta” (H4) tai ”minus on jotain vialla tai väärää” (H1) ja ”olen oksettava ja ällöttävä eikä minua ei voisi koskaan rakastaa” (H3). Lapsikohteinen seksuaalisuus näyttävä-

tyy kertomuksissa koko ihmisyyttä määrittävänä kielteisenä ominaisuutena.

Haastateltavat tuottavat puheessaan stigmatisoitua minäkuva, jossa normaalista poikkeavaan identiteettiin kohdistuu sosiaalista leimautumista (Goffman 1963). Sisäistetty stigma kuvaa henkistä kuormitustilaa, joka syntyy ulkoapäin ohjautuvien normatiivisten ajatusten, ennakkoluulojen ja vihamielisten viestien sisäistämisestä ja omaksumisesta osaksi itseä. Stigman kontrolloimiseksi otetaan usein käyttöön erilaisia salaamisen strategioita. Aineistossa lapsikohteinen seksuaalinen kiinnostus määritellään ”likaiseksi salaisuudeksi” (H2), jonka paljastumisen uskotaan johtavan tuomitukseksi tulemiseen ja pahimmillaan vangitsemiseen tai kuolemaan. Haastateltava H3 kertoo, miten pelkoon lapsikohteisen seksuaalisuuden aiheuttamista sosiaalisista sanktioista vaikuttaa netissä nähty väkivaltainen puhe:

Näin jatkuvasti netissä ihmisiä, jotka puhuivat siitä, kuinka kaikki pedofiilit pitäisi hakata, tappaa ja ampua. Vaikka en mieltänyt tuota kyseistä sanaa itseäni, se aiheutti minussa suurta kuvotusta itseäni kohtaan ja ajatuksia siitä, pitäisikö minunkin kuolla, kun olen lapsikohteinen. Koin, että minua ei voi rakastaa, koska olen niin oksettava. Tunnen itseni, ja tiedän, etten ikinä tekisi lapsille mitään, mutta pelkät ajatukset lapsista saivat minut tuntemaan itseni rikolliseksi. (H3)

Lainauksesta on luettavissa, että haastateltava on sisäistänyt yleisen vihamielisen asenteen lapsista seksuaalisesti kiinnostuneita henkilöitä kohtaan. Lapsikohteisuus näyttäytyy niin vastenmielisenä osana omaa minuutta, että haastateltava pohtii oman elämän päättämisen mahdollisuutta. Sisäistettyyn stigmaan yhdistyy ajatusvääristymä siitä, että pelkät ajatukset olisivat rangaistavia. Tämä tulee näkyväksi haastateltavan todetessa, että hän tuntee itsensä eikä koskaan satuttaisi lasta, mutta silti kokee itsensä rikolliseksi pelkästään lasten ajattelusta. Vastaavia havaintoja on tehty myös muissa tutkimuksissa, joissa lapsista seksuaalisesti kiinnostuneet henkilöt raportoivat itseinhoa (Grady ym. 2018) ja itsemurha-alttiutta (Cohen ym. 2018; Levenson ym. 2018). Seuraavissa aineistolainauksissa haastateltavat H1 ja H4 rakentavat stigmatisoituun minäkuvaan kiinnittyviä perusteluja vielä syvemmin:

Ja kyllä se kans johti siihen et alkoi tietoisesti välttelmään lapsia kaikissa tilanteissa. Koska jotenkin se tuntuu siltä että jotenkin itessä olisi niin pahasti sellasta väärää ja viallista että jos se että on olemassa lasten lähellä niin se vaikuttaa heihin haitallisesti. (H1)

Sit mä rupesin ajattelemaan että mä oon niinku vaaraksi muille jo pelkällä olemassaolollani. Ja mulla oli aja-

tus että kaikki pedofilit hyväksikäyttää lapsia. Mä ajattelin että se niinkun olisi jotenkin vääjäämätöntä mullekin jossain kohtaa. (H4)

Haastateltavat kuvailevat, kuinka jo heidän olemassaolonsa on uhka lapsille, ja miten pelkkä läsnäolo voisi vaikuttaa lapsiin haitallisesti. Sisäistettyyn stigmaan yhdistyy fatalismi, jonka mukaan rikokseen syyllistyminen olisi vääjäämätöntä, kuten H4 esittää. Hän antaa ymmärtää, että hänellä ei ole kontrollia seksuaalisuudestaan, joka vie hänet kohti rikosta riippumatta hänen omasta tahdostaan. Lapsikohtainen seksuaalisuus rakentuu haastattelupuheessa minuutta ja omaa toimintaa ohjaavaksi erilliseksi voimaksi, jota ei ole mahdollista vastustaa ja joka ennalta määrittää haastateltavan kohtaloa.

Pelko rikokseen syyllistymisestä näyttäytyy aineistossa suurimpana kannusteena hakeutua SeriE-hankkeen asiakkaaksi. Aineistossa avun hakematta jättäminen kuvataan vastuuttomuutena ja sen uskotaan nostavan riskiä syyllistyä rikokseen. Samaan aikaan haastateltavat sanoittavat pelkokaan siitä, että lapsikohteisesta seksuaalisuudesta kertominen ammattilaiselle saattaisi johtaa sanktioihin kuten tekemisiin poliisin kanssa. Pelko ei ole perätön, sillä esimerkiksi Katarina Alangon ym. (2015) mukaan hoito- ja rikosseuraamusaloilla toimivat ammattilaiset kokevat puutteita sekä osaamisessaan että henkilökohtaisissa valmiuksissaan kohdata asiakkaita, joiden seksuaalinen kiinnostus kohdistuu lapsiin (kts. myös Grady ym. 2018; Jahnke 2018; Levenson ym. 2020). Haastateltava H4 kuvailee kokemaansa epävarmuutta sekä ristiriitaa avun hakemiseen liittyvän pelon ja velvollisuuden tunteen välillä:

No varmaan silloin se suurin pelko oli muitten ihmisten suhtautuminen. Musta tuntu et mä en voi koskaan puhua kellekään mut samaan aikaan must tuntu et mun on pakko puhua jotta mä en päätyis sekaantumaan lapseen. Se oli tosi pelottavaa. Mä halusin hirveesti toimia vastuullisesti. Mut silloin mä olin vielä tosi pihalla siitä et mikä on laitonta ja mikä ei. Tai sen verran mä tiesin et lapsiin sekaantuminen on laitonta. Ja lapsipornon katsominen on laitonta. Mutta kun mä en uskaltanut hakea mitään tietoa edes. Koska mä pelkäsin et jos mä vaikka kirjoitan googleen pedofilia niin mä siinä jotenkin syyllistyn johonkin rikokseen jo. Mä en tiennyt yhtään mistä mä voisin hakea sitä apua. (H4)

Haastateltava korostaa, kuinka ennen SeriE-hanketta hän koki pakottavaa tarvetta puhua ammattilaisen kanssa lapsiin kohdistuvasta seksuaalisesta mieltymyksestään, sillä ilman apua hän uskoi päätyvänsä lopulta tekemään rikoksen. Sanomalla, että hakemalla apua hän halusi toimia vastuullisesti, haastateltava pyrkii osoittamaan, että hän tun-

nistaa moraalissa ja sosiaalisessa normistossa olevan sallitun ja ei-sallitun rajan, ja mieltymyksensä huolimatta haluaa noudattaa sitä.

Samaan aikaan haastateltavan puheessa on havaittavissa epätoivoa hänen kertoessaan avun hakemisen prosessista. Hän ilmaisee olleensa ”pihalla siitä, mikä on laitonta ja mikä ei”, ja kertoo, miten hän ei uskaltanut edes etsiä tietoa aiheesta. Yhteydenottoa SeriE-hankkeeseen kuvataan aineistossa kauttaaltaan jännittävänä ja ammattilaisten reaktiota pelätään, vaikka palvelu on profiloitunut lapsikohtaisen seksuaalisuuden kohtaamiseen. Kokemusta ensimmäisestä vastaanottokäynnistä sanoitetaan muun muassa ”kauhunsekaisena helpotuksena” (H1).

Tuen piirissä: ”En ole enään kauhea hirviö, vaan ihminen muiden joukossa”

Haastateltavien kertomuksissa työskentely SeriE-hankkeessa aloittaa sinuiksi tulemisen oman seksuaalisuuden kanssa. Haastateltavat kuvaavat, miten ammattilaisten kanssa käytyjen keskustelujen kautta lapsikohtaisen seksuaalisuuden aiheuttama häpeä ja ahdistusta opitaan kohtaamaan ja tulkitsemaan, minkä avulla itseymmärrys kasvaa. Pohjimmillaan sinuiksi tuleminen näyttäytyy asennemuutoksena omaa seksuaalisuutta kohtaan, mitä haastateltavat sanoittavat muun muassa ”itsensä hyväksymisenä” (H1, H3, H4). Haastateltava H1 kuvailee SeriE-hankkeen asiakkaana saamiaan oivalluksia ja muuttunutta suhdetta omaan seksuaalisuuteensa:

En tiedä oletinko mä hirveesti asioiden sillä tavalla muuttuvan. Mutta tietysti se että ei olisi enää itesä sellasta mitä täytyy jotenkin tietosesti työntää pois. Vaan pystyis sitte niinku ottamaan sen sillä tavalla vähän niinku osaksi itseään. Sanoo että minä olen myös tällainen. En niinku pelkästään tällainen vaan myös tällainen. (...) Mä sanoisin et siitä huolimatta et mä oon SeriE-työskentelyssä niin sehän ei tarkoita sitä et yhtäkkiä musta olisi tullut toisenlainen ihminen. Vaan todella et mä oon aina ollut tällainen. Ja se on tuhat kertaa parempi et mä kykenen sillä tavalla niinkun käsittelemään näitä asioita tietosesti. Kun se että mä vaan sysäisin ne johonkin pimeään nurkkaan ja toivoisin et ne ei ala sieltä sit vuotamaan mun muuhun elämään joskus. (H1)

Haastateltava esittää, että sinuiksi tuleminen ei tarkoita, että seksuaalinen minuus muuttuisi tai lapsiin kohdistuvat seksuaaliset mieltymykset poistuisivat, vaan muutospuhe kohdistuu itsensä hyväksymiseen ja huonon selviytymiskeinon muuttamiseen. Sanomalla, että ”pystyis sit-

te niinku ottamaan sen sillä tavalla vähän niinku osaksi itteään” haastateltava antaa ymmärtää, että tuen avulla hän toivoo pystyvänsä integroimaan lapsikohteisen seksuaalisuuden osaksi persoonaansa, jolloin suhtautuminen itseen olisi eheämpi. Lisäksi hän toteaa, että on parempi pystyä kohtaamaan se seksuaalisuuden osa, jonka kanssa on aikaisemmin kipuillut, kuin kieltää asia ja toivoa, että siitä ei seuraisi vaikeuksia myöhemmin. Tällä haastateltava ilmaisee, että omaksumalla ei-toivotun seksuaalisuuden osaksi itseään, hän voi paremmin hallita sitä.

Lapsikohteisen seksuaalisuuden integroiminen osaksi omaa persoona on yksi seksuaaliterapian lähestymistapa, jota SeriE-hankkeessa hyödynnetään. Seksuaaliterapiassa asiakasta autetaan kohiti uudenlaista ajattelua ja toimintaa, jolloin ahdistusta tai häiriötä aiheuttava asia tai käytös voi muuttua siedettävämmäksi tai vähemmän haitalliseksi (Santalampi & Lehtonen 2016, 27–28). Seksuaaliterapiaa ohjaa PLISSIT-malli, jonka ensimmäinen askel on luvananto (Annon 1976). Lapsikohteisen seksuaalisuuden kontekstissa luvananto tarkoittaa asiakkaan seksuaalisuuden ja siihen liittyvien mieltymysten hyväksymistä sellaisenaan. Luvanannon ulkopuolelle rajautuu seksuaalinen toiminta, joka vahingoittaa asiakasta itseään tai muita. (Nissinen 2016, 197–200.)

Osana luvanantoa SeriE-hankkeen asiakkaita autetaan ymmärtämään, että seksuaalinen kiinnostus lapsiin ei ole sairaus, jota ihminen voi valita tai jota hänestä voisi poistaa. Sen sijaan lapsiin kohdistuvaa seksuaalista kiinnostusta pyritään lähestymään osana kokonaisvaltaista minäkuvaa, eikä sitä nähdä erillisenä asiana, joka pitäisi työntää syrjään. Lapsikohteinen seksuaalisuus nähdään yhtenä seksuaalisuuden piirteinä, jonka kanssa on mahdollista oppia elämään mielekästä ja hyvää elämää (*good lives model*; Ward & Stewart 2003) syyllistymättä rikokseen. Lapsikohteisen seksuaalisuuden haltuunotto näkyy myös haastateltavan H4 tavassa kuvata muutosta suhtautumisessa omaan seksuaalisuuteen:

Se ei oo niinkun samalla tavalla enää pelottava asia. Ja ei tunnu niin vaaralliselta. En pidä itesäni enää minään tikkittävänä aikapommina. Ja sit mä ehkä suurimman osan aikaa ajattelen silleen et mä ansaitsen sitä apua ja tukea ihan itseni vuoksi. Kun silloin alkuun must tuntu että mä en niinkun saisi hakea apua, jotta pärjäisin paremmin itteni kanssa. Vaan et ainoaa hyväksyttävää apua on se et mä en olis vaaraks muille. (...) En enää samalla tavalla syyllistä itesäni siitä niin mä oon ehkä jotenkin suhtaudun vapaammin siihen ja uskallan to-

teuttaa sitä silleen laillisin keinoin, jotka ei vahingoita ketään. Ja yleisesti suhtaudun silleen ehkä hyväksyvämmiin tähän. (H4)

Haastateltava kertoo, että tukipalvelun avulla hän on oppinut ajattelemaan itsestään ja seksuaalisuudestaan hyväksyvämmiin. Viittauksellaan tikkittävään aikapommiin asiakas antaa ymmärtää, että ennen tukipalvelua hän uskoi päätyvänsä hetkellä minä hyvänsä rikoksen tekijäksi. Saatuaan apua ja suhtauduttuaan lapsikohteisuuteen vapaammin, hän on oppinut toteuttamaan seksuaalisuutensa laillisin keinoin. Tämä voidaan tulkita seksuaalisuuden haltuunotoksi, jolloin lapsikohteinen seksuaalisuus tai siihen liittyvät mieltymykset eivät ulkoapäin ohjaa tai määrittele toimintaa, vaan haastateltava tekee sen itse.

Haastateltavan kertomuksesta näkyy myös, että hänen tapansa suhtautua omiin tarpeisiinsa on tuen myötä muuttunut. Tämä ilmenee tavassa, jolla haastateltava kuvailee perustelujaan tuen hakemiselle ja saamiselle ennen keskusteluita ammatillaisen kanssa, ja taas keskustelujen jälkeen: ennen tukipalvelua haastateltavan perustelut avun tarpeelle nivoutuivat rikoksen välttämiseen, tuen jälkeen näkökulma on siirtynyt avun tarpeeseen haastateltavaa itseä varten. Puheessa sisäistetty stigma ja itseinho näyttäivät väistyneen kasvavan itsemyötätunnon ja integraation tieltä.

Johtopäätökset ja pohdinta

Kaikissa tapauksissa on havaittavissa kuvio, jossa elämä lapsikohteisen seksuaalisuuden kanssa ilman tukea on vaikeaa ja ahdistavaa. Ennen SeriE-hankkeen asiakkaaksi ryhtymistä omaa seksuaalisuudesta kumpuava häpeä ja itseinho saavat haastateltavat käpertymään itseensä. Kuvaukset lapsikohteisesta seksuaalisuudesta sisältävät ajatuksia seksuaalisen taipumuksen erillisyydestä, vaarallisuudesta tai hirviömyönteisyydestä. Seksuaalinen taipumus nähdään jonkinlaisena pahana voimana, jota pyritään pitämään loitolla, mutta tästä huolimatta se värittää koko minäkuvan vialliseksi ja heidät ihmisyhteisön ulkopuoliseksi. Kuvaukset ilmaisevat voimakasta stigmaa, sekä ulkoa tulevaa että sisäistettyä. Tällaista kroonistunutta ulkopuolisuuden ja huonommuuden tunnetta on eri vähemmistöjen tapauksissa selitetty usein vähemmistöstressin teoriolla. Michael Seton (2008, 248) mukaan useat eri tutkimukset antavat viitteitä siitä, että samaa teoreettista käsitettä voidaan

soveltaa myös lapsista seksuaalisesti kiinnostuneiden kohdalla. Muun muassa Jenny Houtepen ym. (2016) raportoivat lapsista seksuaalisesti kiinnostuneiden kamppailevan seksuaalisuutensa kanssa yhteiskunnallisen negatiivisen ilmapiirin, ja sen aiheuttamien pelkotilojen vuoksi.

Suurimpia SeriE-hankkeen asiakkaksi hakeutumisen motiiveja on se, että ammattiapu voisi tarjota muutosta haastavaan tilanteeseen ja varmuutta sille, että elämä ilman rikosta olisi mahdollinen. Hankkeen tuella halutaan päästä kontrolliin omista seksuaalisista taipumuksista, jotta fantasiat eivät etenisi rikokseen. Merkittävimmät SeriE-hankkeen asiakasprosessissa tapahtuvat muutokset liittyvät helpotukseen, minäkuvan muutokseen sekä käynnistyvään prosessiin lapsikohtaisen seksuaalisuuden integroimiseksi osaksi omaa seksuaalisuutta ja kokonaispersoonallisuutta. Seksuaaliterapeuttiseen lähestymistapaan liittyvä luvan antamisen menetelmä (PLISSIT; Annon 1976) tähtää itsensä hyväksymiseen sellaisenaan, ja sen vaikutus näkyy suurena helpotuksena asiakkaiden kertomuksissa. SeriE-hankkeen asiakasprosessin käynnistyessä helpotus näyttää liittyvän erityisesti siihen oivallukseen, että yksilö ei ole kokonaisuudessaan paha tai viallinen, vaikka hänen seksuaalisuudessaan olisikin jokin ongelmallinen piirre.

Hyvän elämän mallin (Ward & Stewart 2003) mukaisesti SeriE-hankkeen asiakastyössä tavoitteena on rakentaa eheää minäkuvaa, jossa lapsikohtainen kiinnostus on vain yksi osa seksuaalisuutta ja persoonaa, jolloin sitä voidaan käsitellä samaan tapaan kuin muitakin yksilön ominaisuuksia. Tällöin lapsikohtaisen seksuaalisuuden kielteiset puolet voidaan ottaa käsittelyyn samaan tapaan kuin minkä tahansa muun, vähemmän stigmatisoivan,

ominaisuuden kielteiset puolet. Aineistossa integraatioprosessin käynnistyminen näkyy haastatteluvien huomioina siitä, että heidän näkökulmansa itseensä ja seksuaalisuuteensa alkaa muuttua: lapsikohtainen seksuaalinen kiinnostus alkaa näyttää hiljalleen käsiteltävissä olevana asiana sekä terapeuttisessa kontekstissa että omassa elämässä. Toinen integraatioprosessiin liittyvä muutos on empaattisempi suhtautuminen itseän, kun eettiset rajat alkavat hahmottua. Fatalistinen käsitys itsestä hirviönä, joka tulee väistämättä tekemään jotakin kauheaa, alkaa väistyä ja moraalinen raja siirtyy kohti tekoja, jolloin oma arvo ihmisenä ei ole enää riippuvainen seksuaalisuuden luonteesta, vaan valinnoista, miten sitä toteuttaa.

Tapauksiin perustuva haastattelututkimus ei tähtää yleistettäviin tuloksiin, joten analyysin johdopäätösten pohjalta ei ole mahdollista sanoa, että yllä kuvatut integraatiiviset prosessit tapahtuisivat kuvatulla tavalla kaikissa interventio- ja tukipalveluissa. Tapauksen perusteella voidaan kuitenkin demonstroida, millaiset prosessit, vaikutukset ja muutokset ovat mahdollisia asiakastyössä. Havaintojen reunaehtona on se seikka, että nämä haastateltavat ovat motivoituneita reflektoimaan omia kokemuksiaan ja tähtäämään ratkaisuihin, jotka vahvistavat heidän moraalista tavoitettaan välttää rikokseen syyllistymistä. Kaikki interventioiden asiakkaat eivät kuitenkaan välttämättä jäsennä kokemuksia ja ratkaisuja samalla tavalla. Tapaustutkimus tarjoaa rajoitteistaan huolimatta erityislaatuisten mahdollisuuden tarkastella lapsikohtaisen seksuaalisuuden merkityksellistämistä ja tuottaa monitieteellisesti tulkittua tietoa siitä, mitä SeriE-hankkeen terapeuttisissa prosesseissa tapahtuu.

KIRJALLISUUS

- Alanko, Katarina & Häikiö, Jenni & Jahnke, Sarah & Santtila, Pekka (2015) Lapsiin seksuaalista kiinnostusta tunteva asiakas: nettikysely terveydenhuollon ammattilaisten valmiuksista. *Psykologia* 50 (1), 46–53.
- Alanko, Katarina & Salo, Benny & Mokros, Andreas & Santtila, Pekka (2013) Evidence for heritability of adult men's sexual interest in youth from a population-based extended twin design. *Journal of Sexual Medicine* 10 (4), 1090–1099.
- Annon, Jack S. (1976) The PLISSIT-Model: A Proposed Conceptual Scheme for the Behavioral Treatment of Sexual Problems. *Journal of sex education and therapy* 2, 1–15.
- Augoustinos, Martha (2017) Discourse Analysis. In Brendan Gough (ed.) *The Palgrave Handbook of Critical Social Psychology*. Basingstoke: Palgrave Macmillan UK, 205–223.
- BEDIT (2015) BEDIT The Berlin Dissexuality Therapy Program. Institute for Sexology and Sexual Medicine. Berlin.
- Burr, Vivien (2015) *Social constructionism*. New York: Routledge.
- Cohen, Lisa & Ndukwe, Nwayieze & Yaseen, Zimri & Galynker, Igor (2018) Comparison of self-identified minor-attracted persons who have and have

- not successfully refrained from sexual activity with children. *Journal of Sex and Marital Therapy* 44 (3), 217–230.
- Goffman, Erving (1963) *Stigma: notes on the management of spoiled identity*. London: Penguin.
- Grady, Melissa D. & Levenson, Jill S. & Mesias, George & Kavanagh, Shelley & Charles, Jennifer (2018) “I can’t talk about that”: Stigma and fear as barriers to preventive services for minor-attracted persons. *Stigma and Health* (Washington, D.C.) 4 (4), 400–410.
- Houtepen, Jenny A. B. M. & Sijtsema, Jelle J. & Bogaerts, Stefan (2016) Being Sexually Attracted to Minors: Sexual Development, Coping With Forbidden Feelings, and Relieving Sexual Arousal in Self-Identified Pedophiles. *Journal of Sex & Marital Therapy* 42 (1), 48–69.
- Jahnke, Sarah (2018) The Stigma of Pedophilia: Clinical and Forensic Implications. *European Psychologist* 23 (2), 144–153.
- Levenson, Jill S. & Grady, Melissa D. (2018) Preventing sexual abuse: Perspectives of minor-attracted persons about seeking help. *Sexual Abuse* 31 (8), 991–1013.
- Levenson, Jill S. & Grady, Melissa D. & Morin, John W. (2020) Beyond the “Ick Factor”: Counseling Non-offending Persons with Pedophilia. *Clinical Social Work Journal* 48 (4), 380–.
- Marshall, William L. & Marshall, Liam E. & Serran, Geris A. & O’Brien Matt D. (2011) *Rehabilitating Sexual Offenders: A Strength-Based Approach*. Washington, DC: American Psychological Association.
- Nissinen, Jussi (2016) Lapsikohteinen seksuaalisuus. Teoksessa Tarja Santalahti & Mika Lehtonen: *Seksuaaliterapia*. Jyväskylä: PS-kustannus, 190–202.
- Nurminen, Nina (2012) Uusi Suunta yksilöohjelma seksuaalirikoksista tuomituille. Ohjelmakäsikirja.
- Potter, Jonathan & Wetherell, Margaret (1987) *Discourse and social psychology: Beyond attitudes and Behavior*. London: Sage.
- Santalahti, Tarja & Lehtonen, Mika (2016) *Seksuaaliterapia*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Santtila, Pekka & Mokros, Andreas & Hartwig, Maria & Varjonen, Markus & Jern, Patrick & Witting, Katarina & von der Pahlen, Bettina & Sandnabba, N. Kenneth (2010) Childhood sexual interactions with other children are associated with lower preferred age of sexual partners including sexual interest in children in adulthood. *Psychiatry Research* 175, 54–159.
- Seto, Michael (2008) *Pedophilia and sexual offending against children: Theory, assessment and intervention*. Washington, DC: American Psychological Association.
- Seto, Michael (2012) Is Pedophilia a Sexual Orientation? *Archives of Sexual Behavior* 41 (1), 231–236.
- Taivaloja, Nita & Nurminen, Nina (2020) Potentiaalisten lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten tekijöiden hoito, tuki ja kuntoutus. Teoksessa Taina Laajasalo (toim.) *Miten toteutuu väkivaltaa kokeneen lapsen psykososiaalinen tuki? Selvitys tuen ja hoidon muodoista sekä potentiaalisten lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten tekijöiden ehkäisevästä kuntoutuksesta*. Raportti 17/2020. Helsinki: Terveystien ja hyvinvoinnin laitos, 125–151.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.
- Ward, Tony & Stewart, Claire A. (2003) *The Treatment of Sex Offenders: Risk Management and Good Lives*. *Professional Psychology, Research and Practice* 34 (4), 353–360.

TIIVISTELMÄ

Nita Täivaloja & Tommi Paalanen: Lapsikohtaisen seksuaalisuuden ja muutoksen saamat merkitykset SeriE-hankkeen asiakkaiden puheessa

SeriE-hankkeessa kehitetään ennaltaehkäiseviä tukimuotoja ja hoitopolkua henkilöille, joiden seksuaalinen kiinnostus kohdistuu lapsiin. Hankkeen ensimmäisen toimintakauden päätteeksi toteutettiin laadullinen tutkimus, jossa tarkasteltiin asiakastyössä tapahtuvia muutosprosesseja ja tukipalvelun toiminnan merkitystä sen asiakkaille. Tutkimusta varten haastateltiin hankkeessa vuosina 2018–2020 kohdattuja asiakkaita. Tavoitteena oli selvittää, minkälaisia merkityksiä asiakkaat antavat lapsikohtaiselle seksuaalisuudelle ja seksuaalisuudessa koetulle muutokselle haastattelussa, jossa käsitellään aikaa ennen SeriE-hankkeen tukipalvelua ja aikaa tukipalvelussa saadun avun jälkeen. Laadullinen haastatteluaineisto analysoitiin diskurssianalyttisin menetelmin.

Tutkimustulosten mukaan aineistossa oli havaittavissa kuvio, jossa lapsikohtaisen seksuaalisuuden kanssa eläminen ennen SeriE-hanketta ja ilman ammattilaisen tukea oli vaikeaa ja ahdistavaa. Haastateltavat tuottivat kertomuksissaan syvästi stigmatisoitua minäkuvausta, jossa omasta seksuaalisuudesta kumpuava häpeä ja itseinho saivat heidät käpertymään itseensä. Lapsikohtainen sek-

suaalisuus näyttäytyi haastateltavien puheessa erillisenä ulkopuolisena voimana, jonka pelättiin johtavan syyllistymiseen lapsen kohdistuvaan seksuaalirikokseen vastoin haastateltavien tahtoa. Hankkeen tuella haluttiin päästä kontrolliin omista seksuaalisista taipumuksista, jotta fantasiat eivät koskaan etenisi rikokseen. Haastateltavien kertomuksissa merkittävimmät SeriE-hankkeen asiakasprosessissa tapahtuvat muutokset liittyivät helpotuksen tunteeseen sekä käynnistyvään prosessiin lapsikohtaisen seksuaalisuuden integroimiseksi osaksi omaa kokonaispersoonallisuutta. Integraatio näkyi haastateltavien huomioina siitä, että heidän suhtautumisensa itseensä ja seksuaalisuuteensa alkoi muuttua: lapsikohtainen seksuaalinen kiinnostus näyttäytyi hiljalleen käsiteltävissä olevana asiana ja näkemys omasta itsestä muuttui empaattisemmaksi. Fatalistinen käsitys itsestä hirviönä, joka tulee väistämättä tekemään rikoksen, alkoi kertomuksissa väistyä eikä oma arvo ihmisenä ollut enää riippuvainen seksuaalisuuden luonteesta, vaan valinnoista, miten sitä toteuttaa. Tapaustutkimus tuottaa erityislaatuisen tietoa siitä, mitä SeriE-hankkeen terapeuttisissa prosesseissa tapahtuu ja minkälaiset vaikutukset ja muutokset ovat mahdollisia ennaltaehkäisevässä asiakastyössä.

KIRJOITTAJAT

Taivaloja, Nita, VTM, sosiaalipsykologi, seksuaaliterapeutti, sosionomi (AMK), tohtorikoulutettava, Helsingin yliopisto (nita.taivaloja[at]helsinki.fi)

Paalanen, Tommi, FM, VTT, filosofi, seksologian asiantuntija (NACS) / toiminnanjohtaja, Sexpo-säätiö (tommi.paalanen[at]sexpo.fi)